

СУЧАСНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПАРТНЕРСТВА УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ФІНАНСОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ MODERN TRANSFORMATION OF UKRAINIAN PARTNERSHIP WITH INTERNATIONAL FINANCIAL ORGANIZATIONS

Володимир САРИЧЕВ,
Дніпропетровський національний
університет ім. О. Гончара

Volodymyr SARYCHEV,
Oles Honchar Dnipropetrovsk
National University

Масштабні політико-економічні та соціально-психологічні потрясіння кінця 2013 – першої половини 2014 року в Україні значно підсилили дію деструктивних чинників розвитку суспільства, що продовжувало нагнітати негативний вплив світової фінансово-економічної кризи 2008-2010 років. За даними Світового банку (СБ), національна українська економіка не мала позитивної динаміки вже впродовж більше двох років, погіршилися характеристики основних складових ВВП у 2013 році: знизилася промислове виробництво на 4,7%, відбулося значне зростання державного боргу, інфляція вдавалося утримувати в можливих межах тільки за рахунок уповільнення термінів введення нових тарифів, фіксації валютного курсу та регулюванні цін на продовольчі товари [9].

Є всі підстави стверджувати, що макроекономічні наслідки 2014 року будуть визначатися критичним рівнем міжнародних резервів НБУ, збільшенням дефіциту бюджету, зменшенням купівельної спроможності населення, скороченням капітальних інвестицій. Тому на сьогодні вкрай важливо відновити продуктивну співпрацю з міжнародними фінансовими організаціями (МФО), провідними з яких є група СБ та МВФ, що допоможе значно покращити інвестиційні настрої потенційних бізнес-партнерів, суттєво знизити вартість зовнішніх запозичень і стабілізувати міжнародні резерви.

При цьому потрібно зауважити, що співпраця України з СБ та МВФ має свою майже 22-літню історію, але її ефективність є незадовільною. За підрахунками відомих експертів Національного інституту стратегічних досліджень, кредитний рейтинг України страждає від невикористованих низьких показників реалізації кредитних коштів, які в найкращі часи сягали максимального рівня у 30%, при середньому за термін з 1992 року – у 17%, тоді як середньосвітові показники реалізації знаходяться на рівні 47%, а приклади повної (100-%) реалізації не є винятком (наприклад, Грузія) [11].

Занепокоєння з приводу критично низької продуктивності співпраці України з впливовими МФО знайшло свій відбиток у працях як відомих економістів-теоретиків, так і досвідчених експертів-практиків [1; 5; 10].

Тому **метою статті** є аналіз продуктивності співпраці України з СБ та МВФ з початку XXI ст. та визначення шляхів підвищення її ефективності в умовах сучасної політико-економічної кризи, яка викликана глибоким конфліктом між європейською і євразійською інтеграцією країни.

Аналіз продуктивності співпраці України з СБ та МВФ ґрунтується на вра-

хуванні принципової відмінності їх стратегій. СБ з 2000 року після Саміту тисячоліття зосередив свою увагу в основному на програмах і проектах, що безпосередньо ведуть до досягнення Цілей розвитку тисячоліття (ЦРТ): розв'язання глобальних проблем людства: подолання бідності, зменшення смертності від хвороб, ліквідацію неписьменності, охорони навколишнього природного середовища, утримання соціальної стабільності тощо.

МВФ же спрямовує свої зусилля переважно у бік створення стійкої фінансової світової системи, що пояснює відмінності у виборі методів формування стратегій розвитку і механізмів їх фінансування. В основу управлінської діяльності МВФ покладено принцип нагляду як інструменту спостереження за міжнародною валютною системою, економічною та фінансовою політикою на глобальному й регіональному рівнях.

На глобальному рівні такий нагляд здійснюється на багатосторонній основі (188 держав-членів), і його результатом є видання, як правило, двічі на рік доповідей «Про перспективи розвитку світової економіки», «Питання глобальної фінансової стабільності», «Про перспективи розвитку регіональної економіки» та Бюджетного вісника. Регіональний рівень нагляду забезпечується двосторонніми консультаціями для визначення економічних і фінансових змін, політики і перспектив учасників.

Із серпня 2012 року відбулася істотна модернізація системи нагляду в бік її інтегрованого варіанту, що дає можливість концептуально пов'язати оцінки МВФ щодо окремих країн з оцінкою глобальної стабільності, здійснити аналіз вторинних ефектів від кроків у політиці всіх країн-членів, збалансувати підходи до внутрішньої та курсової політики за допомогою багатосторонніх консультацій. Це допоможе значно збільшити резерви валового бюджету МВФ (рис. 1) та впорядкувати механізми фінансування.

На сьогодні склалася система, що передбачає застосування трьох груп механізмів фінансування:

□ по-перше, кредитні транші з механізмом розширеного кредитування. Це кредити «стенд-бай» (з 1952 року), які розраховані на середньостроковий термін для розв'язання проблем за визначений час і передбачають моніторинг із щоквартальним виділенням коштів, механізм розширеного кредитування (з 1974 року) для довгострокової допомоги у проведенні структурних реформ протягом 4 років, гнучка кредитна лінія (з 2009) для фінансування всіх потреб платіжного балансу суб'єктів, що мають позитивні результати і сталі макроекономічні показники та превентивна лінія

У статті зроблено аналіз продуктивності співпраці України з провідними міжнародними фінансовими організаціями – Світовим банком та МВФ. Досліджено їх вплив на прискорення людського розвитку через механізми фінансування затверджених програм і проектів у різних регіонах світу і тематичних напрямках. Виявлено основні причини низького рівня освоєння коштів, наданих Україні міжнародними фінансовими організаціями, з'ясовано головні тенденції у визначенні співвідношення дефіциту державного бюджету, державного боргу та виплат на його обслуговування й погашення.

Зроблено прогноз щодо подолання кризових явищ у державі за рахунок розширення адресної допомоги від міжнародних фінансових організацій та прискорення внутрішніх структурних і макроекономічних реформ шляхом підвищення співпраці з партнерами, які підтримують сучасний зовнішньополітичний курс України.

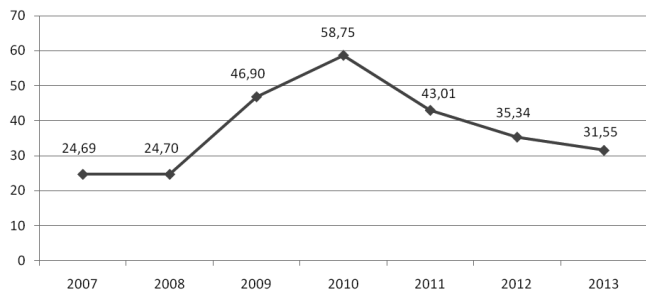
The paper deals with the analysis of partnership productivity of Ukraine with the leading international financial organizations such as World Bank and IMF. Their influence on the acceleration of mankind development through the financial mechanism of adopted programs and schedules in the world as well as according to thematic directions is investigated. The main reasons of low level of utilization of funds rendered to Ukraine by international financial organizations are analysed and the major trends in determination of correlation of state budget deficiency, state debt and payment for its service and cancellation are revealed.

The generalization of existing mechanisms of IMF project financing through credit transactions and extended credit system, special regime of accelerated financing and through trust fund for country-members with low level of incomes is made.

Рис. 1. Валовий бюджет МВФ на 2012-2016 ф.р., млн дол. США [4]

Рис. 2. Динаміка об'ємів кредитування Світовим банком проектів у 2007-2013 роках, млрд дол. США [3]

для надання ліквідності (з 2011) країнам зі стабільним фінансовим сектором, стійкою економікою й належними зовнішньополітичними позиціями через вагомий авансовий доступ;

□ по-друге, це спеціальні механізми прискореного фінансування (з 2011 року) для країн-членів, що потребують швидкої допомоги у збереженні платіжного балансу без процедури узгодження повної програми та нагляду;

□ по-третє, механізми трастового фонду для скорочення бідності та сприяння економічному зростанню в країнах-членах з низьким рівнем доходів, що введені з 2010 року і передбачають виконання умов для реалізації та нагляду.

У 2013 ф.р. цими можливостями скористалися Боснія і Герцеговина (338,2млн. СДР – Special Drawing Rights – спеціальні права запозичення), Йорданія (1 364,0), Мексика (47 292,0), Марокко (4 117,4) та Польща (22 000,0). Серед країн-членів з низьким рівнем доходів таку процедуру пройшли Центральноафриканська Республіка (41,8 млн. СДР), Гамбія (18,7), Лібєрія (51,7), Молдова (104,1), Буркіна-Фасо (36,1), Танзанія (149,2) тощо [7].

Україна у 2011-2013 роках за наявності узгоджених програм і проектів з боку МВФ фактично коштів не отримувала з огляду на неспроможність влади забезпечити прозору процедуру їх реалізації та неупереджений нагляд. Крім того, не виконувалися принципові вимоги Фонду щодо підвищення тарифів на газ для населення та лібералізації курсу гривні.

Процес співпраці України з СБ у цьому столітті також має свою чітку еволюцію від програм допомоги у 2001-2003 та 2004-2007 роках до стратегій співробітництва у 2008-2011 та на 2012-2016 роки.

Програма допомоги Україні у 2001-2003 роках була спрямована на широкомасштабну кампанію боротьби з бідністю й досягнення сталого економічного зростання на тлі створення значної кількості робочих місць. При цьому була припинена шкідлива практика бюджетних взаємозаліків, ліквідована надмірна заборгованість з виплат зарплат і пенсій, значно скорочено обсяги бартерних операцій та збільшено сплату податків у грошовій формі. Базовий сценарій кредитування у 2004-2007 формувался з огляду на Європейський вибір України і становив 1,8-2,4 млрд дол. США. Програмна системна позика передбачала фінансування 5 тематичних напрямів: посилення фінансової дисципліни, впорядкування державної регуляторної політики, забезпечення права власності, підзвітності державного сектору, управління соціальними й економічними ризиками тощо.

Таблиця 1. Кредитування МБРР та МАР регіонів світу у 2013 році за тематичними напрямками, пов'язаними з людським розвитком, частка від загального обсягу, %

Показники	Африка	Східна Азія та Тихоокеан. регіон	Латинська Америка і Карибськ. басейн	Європа та Центральна Азія	Близький Схід і Північна Африка	Південна Азія
Охорона довкілля	6	11	8	7	4	10
Розвиток людських ресурсів	8	11	19	6	15	31
Соціальний розвиток	3	7	6	1	3	5
Соціальний захист	11	8	16	15	7	18
Загальна сума кредитування, млрд. дол. США	8,2	6,2	5,2	5,3	2,1	4,5
Кредитів на 1 особу, дол. США	9,01	3,11	8,95	19,49	6,18	2,73

Джерело: складено автором на основі [6].

Реалізація стратегії співробітництва у 2008-2011 роках характеризувалася накопиченням значних перешкод щодо запланованого освоєння коштів (з визначених 4,37 млрд дол. США було освоєно тільки 2,3) через відсутність прозорості кредитних операцій та намагання влади створити дієві механізми нагляду. Залишилися нереалізованими програми підтримки реформи судової сфери (40 млн), управління соціальним страхуванням (110 млн), розвитку міської інфраструктури (300 млн), модернізації залізниці (500 млн), 2-й проект передачі електроенергії (250 млн), 4-й проект підтримки розвитку (500 млн). Аналогічно МВФ й СБ поступово згортали співпрацю переважно у фінансовій сфері, були заморожені також програми забезпечення людського розвитку. Хоча загальносвітові тенденції щодо підтримки людського розвитку мали переважно позитивну динаміку (табл. 1).

Аналіз пріоритетів у фінансуванні найбільш потужними складовими СБ регіонів світу за тематичними напрямками дозволяє виділити три головні особливості цієї стратегії. По-перше, при значному скороченні загальних обсягів кредитування у 2012-2013 роках (рис. 2) частка фінансування тематичних напрямів, що безпосередньо забезпечують людський розвиток, залишається ваговою: від 28-29% у Африці, Європі, Центральній Азії, Близькому Сході Північній Африці до 37-39% у Східній Азії, Тихоокеанському регіоні, Латинській Америці і Карибському басейні. Аналогічна частка в Південній Азії у 2013 році сягнула 64%.

По-друге, за питомою вагою у фінансуванні напрямів людського розвитку в розрахунках на одну особу лідерами серед регіонів є Європа та Центральна Азія (19,49 дол.). Другу групу формують Африка, Латинська Америка й Карибський басейн – близько 9 дол. на особу. Решта регіонів мають значне відставання.

По-третє, серед визначених напрямів у 2013 році найбільш пріоритетними виявилися розвиток людських ресурсів та соціальний захист. Загальну динаміку кредитування за 2008-2013 представлено на рис. 3.

Рис. 3. Динаміка кредитування СБ тематичних напрямів з людського розвитку у 2008-2013 роках, млрд дол. США

Джерело: складено автором на основі [6].

Таблиця 2. Фінансування Світовим банком проектів за стратегією партнерства з Україною на 2012-2016 роки

Проекти	Сума позики, млн дол. США	Мета
Модернізація державних фінансів	50,0	Підвищення операційної ефективності і прозорості системи управління
Розвиток експорту-2	150,0	Розвиток експорту недержавних підприємств шляхом кредитування інвестиційних потреб
Реабілітація гідроелектростанцій: □ основний □ додатковий	106,0 60,0	Збільшення виробничих потужностей ГЕС, підвищення рівня безпеки, покращення екологічної ситуації
Передача електроенергії	200,0	Оновлення мережі передавання електроенергії
Енергоефективність	200,0	Поліпшення енергоефективності промислових і муніципальних підприємств
Розвиток міської інфраструктури	140,0	Надійне забезпечення комунальними послугами (водопостачання, водовідведення)
Покращення автодорог та безпеки руху: □ перший □ другий	400,0 450,0	Реконструкція ділянки національного транспортного коридору Європа – Азія: □ Бориспіль – Лубни; □ Лубни – Полтава

Джерело: складено автором на основі [3].

У 2014 році СБ схвалив три нових проекти допомоги на загальну суму 3,5-3,7 млрд дол. на підтримку бюджету розвитку міської інфраструктури та модернізацію систем соціального захисту й охорони здоров'я.

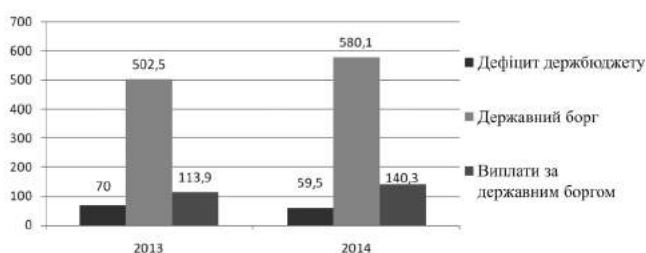
Фінансування СБ проектів в Україні за стратегією партнерства сьогодні й на найближчу перспективу представлено в **табл. 2**.

При цьому потрібно зауважити, що значна частина економістів-аналітиків, керівників МФО, представників громадянського суспільства вважають шлях постійних сподівань на зовнішні інвестиції та допомогу малопродуктивним з огляду на формування національних стратегій сталого розвитку [8].

Уряд України також розглядає як чинник гальмування соціально-економічного зростання несприятливе співвідношення дефіциту бюджету, державного боргу та виплат на його обслуговування й погашення (**рис. 4**). Постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2013 року №320 «Про середньострокову стратегію управління державним боргом на 2013-2015 рр.» визначено можливості його оптимізації з урахуванням вимог Євросоюзу щодо граничних меж. А вже на кінець 2014 державний борг країни сягне позначки у 35,1% ВВП, що на 3,2% більше ніж у 2013 році. При цьому частка внутрішнього боргу становитиме 57,3% (332,5 млрд грн.) від його загального обсягу.

Потрібно також враховувати й загрозливу ситуацію зі зростанням виплат на погашення й обслуговування боргу на 23,2% у порівнянні з 2013 роком. Виплати на погашення боргу зростуть на 17,8% (до 95,5 млрд грн.), з них за внутрішнім (59,2 млрд) – на 30,2%, за зовнішнім – тільки на 1,9%. Обслуговування боргу коштуватиме платникам податків 44,9 млрд грн., що на 36,7% більше від рівня 2013 року.

Рис. 4. Співвідношення дефіциту державного бюджету, державного боргу та виплат за ним в Україні у 2013-2014 роках, млрд грн. [2]

ВИСНОВКИ

Таким чином, узагальнення існуючих механізмів здійснення фінансування проектів МВФ через кредитні транші й розширене кредитування, спеціальний режим прискореного фінансування та за рахунок трастового фонду для країн-членів з низьким рівнем доходів відкриває для України шляхи пошуків резервів для виходу з кризи.

Процес поступової трансформації співпраці України з СБ від програм допомоги у 2001-2007 роках до стратегій співробітництва у 2008-2013 та з перспективою до 2016 року може надати національній економіці позитивної динаміки в майбутньому. При цьому виявлені пріоритети в наданні допомоги з боку МВФ та Євросоюзу у 2014 році з метою подолання загрозливих політико-економічних та соціально-психологічних дисбалансів як наслідку деструктивного конфлікту між європейською та євразійською інтеграцією країни потрібно враховувати під час формування стратегії сталого розвитку національного господарства.

The paper deals with the analysis of partnership productivity of Ukraine with the leading international financial organizations such as World Bank and IMF. Their influence on the acceleration of mankind development through the financial mechanism of adopted programs and schedules in the world as well as according to thematic directions is investigated. The main reasons of low level of utilization of funds rendered to Ukraine by international financial organizations are analysed and the major trends in determination of correlation of state budget deficiency, state debt and payment for its service and cancellation are stated.

The generalization of existing mechanisms of IMF project financing through credit transactions and extended credit system, special regime of accelerated financing and through trust fund for country-members with low level of incomes is made.

The process of gradual transformation of cooperation of Ukraine with World Bank from assistance programs in 2001 – 2007 to the strategies of cooperation in 2008 – 2013 with the perspective to the 2016 is analysed.

The priorities in rendering assistance to Ukraine by World Bank, IMF and European Council in 2014 with the aim to overcome deep political, economic, social and psychological crisis as the result of destructive conflict between European and Eurasian integration of the country are revealed.

The prognosis for overcoming crisis in the state by extending the specific assistance from international financial organizations and acceleration of internal structural and macro-economic reforms in cooperation with the partners who support modern foreign policy of Ukraine is made.

ЛІТЕРАТУРА

- Вахненко Т. Міжнародний кредит у світовій валютно-фінансовій системі / Т. Вахненко // *Фінанси України*. – 2006. – № 11. – С. 143 – 154.
- Висновки за результатами аналізу та експертизи проекту Закону України «Про Державний бюджет на 2014 рік». – К.: Рахункова палата України. – 2014. – 36 с.
- Інформаційна довідка щодо співробітництва України з МБФР [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://minfin.gov.ua/control/uk/publish/article/main>.
- К более прочному и стабильному глобальному подъему. Годовой отчет МВФ за 2013 год. Washington, DC 20431 USA. – 92 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.imf.org/external/russian/pubs/ft/ar/2013/pdf/ar13_rus.pdf.
- Філіпенко А. С. Парадигмальна основа співробітництва України з міжнародними фінансовими інституціями / А. С. Філіпенко // *Актуальні проблеми міжнародних відносин: [Зб. наук. праць]*, КНУ ім. Т. Шевченка; Ін-т міжнар. відносин. – 2004. – Вип. 46. – Ч. 1. – С. 3–7.
- Партнерство: Світовий банк – Україна. Огляд програм для країни. Квітень 2014 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/document/Ukraine-Snapshot-ukr.pdf>.
- Прес-реліз МВФ від 30. 04. 2014 р., № 14/189, Вашингтон, О. К. 20431 США [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/lang/Ukrainian/np/sec/pr/2014/pr14189u.pdf>.
- Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо забезпечення ефективності залучення та використання коштів міжнародних фінансових організацій» від 08.02.2006 р., № 62-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=62-2006-%FO>.
- Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення стратегії залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями на 2013 – 2016 роки» від 11.09.2013 р., № 697-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/697-2013-p/conv>.
- Сайкевич М. І. Вплив міжнародного кредитування на перспективи розвитку економіки України / М. І. Сайкевич, А. Є. Лебедінець // *Актуальні проблеми економіки*. – 2009. – № 6 (96). – С. 43 – 48.
- Україна та Світовий банк: досвід та перспективи співпраці. Круглий стіл у Національному інституті стратегічних досліджень 19.04.2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1584/>.